

A család hatása a falusi fiatalok immobilitására

MOLNÁR ÉVA¹

ABSZTRAKT

A tanulmány a család hatását vizsgálja a térbeli mobilitásra. A család számos területen befolyással bír az emberek életére, így az egyén társadalmi-térbeli mobilitásra is. Az emberek a családból öröklik az erőforrásaik nagy részét, terepet szolgáltat normák, értékek, készségek, viselkedési minták átadásának, mindezek hatással vannak a társadalmi és földrajzi mozgással összefüggő törekvésekre és esélyekre. A tanulmány falusi fiatalokkal készült interjúk segítségével vizsgálja a család és a mobilitás, immobilitás közötti kapcsolatot. A 19 és 25 év közötti interjúalanyok közös jellemzője, hogy már tanulmányaikat befejezték, ők és a szüleik is azonos településen élnek. Elemeztük, hogyan van jelen ezeknek a fiataloknak a családtörténetében a mobilitás, mi jellemezi családtagjaik, rokonaik térbeli mozgását, továbbá családi erőforrásaik, kapcsolataik, kötődéseik milyen módon befolyásolják a helyben maradásukat.

KULCSSZAVAK: falusi fiatalok, családtörténet, térbeli mobilitás, immobilitás, családi kötelek, családalapítás

ABSTRACT

The impact of the family on the immobility of young people

The study examines the effects of the spatial mobility of the family. The family's influence in many areas of people's lives, so the socio-spatial movements. The people in the family will inherit the bulk of their resources, provides for standards, values, skills, behavior patterns of transmission, all have an impact on the social and geographical movement-related efforts and opportunities. A study of rural young people in interviews to examine the family and the relationship between mobility, immobility. The interviewees aged between 19 and 25 have in common is that they have already completed their studies, and their parents live in the same village. An analysis of how these young people are present in the családtörténetében mobility, we are characterized by their family members, relatives, and family resources spatial movement, kötődéseik, what impact does the site less costly.

KEYWORDS: youth in village, family history, mobility, immobility, family obligations, family formation

¹ Egyetemi tanársegéd, Debreceni Egyetem Szociológia és Szociálpolitika Tanszék, molnar.eva@arts.unideb.hu

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

Bevezetés

A család nem csak biológiai kapcsolatrendszerként fontos, a normák, értékek, szerepek átadásának terepe is, a szocializáció elsődleges színtere (Utasi 1991). A családi elsajátított értékek és viselkedésminták egész életen át végig kísérik az egyént és ezeket az értékeket a saját leszármazottai számára is átörököktheti (Bánlaky 2001). A rokonság egyfajta védőfaktorként működik, elősegítheti a sikeres társadalmi integrációt és a társadalmi javak megszerzését (Albert – Dávid 2012). A család a benne felnövekvőknek erőforrásokat és társadalmi készségeket biztosít, amelyek befolyásolják cselekvési lehetőségeiket a különböző helyzetekben (Bourdieu 1978). Mindezekből következően a társadalmi és földrajzi mobilitási esélyekre is hatással van, hogy honnan származik az egyén.

A mobilitás a családtörténet metszetében is vizsgálható, hiszen a családi történetekben elbeszélte életpályák az egyéni törekvéseket is befolyásolhatják. Az egyén térbeli mozgására hatással lehet, hogy a családban milyen mobilitási mintákat tapasztalt, illetve milyen alkalmazkodási és életvezetési stratégiák voltak jellemzők (Bertaux – Thompson 1997), hogy megjelenik-e a család történetében a korábbi lakóhely elhagyása a jobb életlehetőségek reményében vagy sokkal jellemzőbb az aktuális környezet által kínált lehetőségek feltétel nélküli elfogadása.

Jelen tanulmány az MTA Kiválósági Együtműködési Program Mobilitás Kutatási Centrum kutatása keretében készült interjúk felhasználásával íródott. A kutatás során olyan 19 és 25 év közötti immobil fiatalokkal készültek félig strukturált interjúk, akik 2500 fő alatti faluban élnek. Az interjúalanyok tanulmányaikat már befejezték, ugyanakkor továbbra sem költöztek el a falujukból, mindannyian a szülőikkel azonos településen élnek.

Az interjúk elemzésével megvizsgáltam, hogy a falusi fiatalok családjában hogyan van jelen a földrajzi mobilitás. Ismernek-e a településükről elköltöző családtagokat, ismerik-e az elköltözésük körülményeit, motivációit? Tudják-e azonosítani azokat a tényezőket, amelyek miatt a jelenlegi településüket nem hagyták el azok a családtagok, akikre szintén immobilitás jellemző? Felmértük, hogy a családi, rokoni kapcsolataik között kik azok, akik elköltöztek és kik maradtak a jelenlegi lakóhelyükön. Megvizsgáltuk, hogy milyen családi és együttélési formák jellemzők az interjúalanyainkra, hogyan értékelik életkörülményeiket, saját családjuk helyzetét a településeiken belül és mindezek hogyan befolyásolják mobilitásukat. Kerestük továbbá az összefüggéseket családi kapcsolataik, családi kötelmeik és a származási településükhöz való kötődésük között.

Családtörténet és mobilitás

Az interjúalanyok túlnyomó többségére jellemző, hogy legalább az egyik szülői is a jelenlegi falujukban nőtt fel, sőt jellemzően már az anyai és/vagy az apai ágon a

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

nagyszülői generáció is itt élt. A más településen felnövekvő szülők pedig a legtöbb esetben éppen családalapítási motivációval érkeztek a faluba, vagyis párválasztás után az együttélés, a közös élet megszervezése miatt költöztek el a korábbi lakóhelyeikről arra a településre, amely a gyermekeik, az interjúalanyaink szülőfaluját is jelenti. Ez a korábbi lakóhely általában egy környékbeli hasonló adottságú települést jelentett. A fiatalok családtagjainak, rokonainak legnagyobb részére nem jellemző a földrajzi mobilitás. Interjúalanyaink egy része az immobilitás okát abban látják, hogy a rokonaiknak nem volt lehetőségük az elköltözésre, nem rendelkeztek megfelelő erőforrásokkal ahhoz, hogy máshol kezdhessenek új életet. Míg mások azt hangsúlyozzák, hogy a családi kötődések, a faluhoz való kapcsolódás, a kialakult életformához való ragaszkodás miatt nem akarnak lakóhelyet változtatni.

„Szerintem nem is volt lehetőségük elmenni és nem is nagyon akartak. Nem törekedtek rá.” (25 éves férfi)

„Mindenki P...-on maradt és ott is öregedtek meg a rokonaim, mindegyik rokonom.” (25 éves férfi)

„Hát én közelebbi családtagokról nem igazán, hogy el is költöztek. [...] Akik itt B...-on éltek és innen költöztek el, olyat nem tudok.” (20 éves férfi)

„Mer’ jó itt lenni. Ide születtek. Jól érzik magukat T...-n. Hát senki nem kő’özött el innen. Senkirű’ nem tudok így a családba.” (21 éves nő)

Kevesebbek tudtak megnevezni olyan közeli családtagokat, akik elköltöztek volna a településükről, sokkal inkább a tágabban értelmezett család, a távolabbi rokonságból ismernek elköltözőket (pl. nagyszülők testvérei, szülők testvérei, unokatestvérek). Jellemzőbb, hogy a rokonságuk legnagyobb részével ugyanabban a faluban élnek. A más településre költözők főleg a jobb életkörülmények, tanulás, valamilyen konkrét munkalehetőség vagy csak általánosságban a kedvezőbb gazdasági helyzet miatt hagyta el a faluját. Megjelennek az elköltözés motivációiban a családi okok is, a párválasztás vagy a családdegyesítés szándékával vagy éppen a házasság megszakítása, a válás után az újrakezdés könnyebbségének reményében elköltözők egyaránt.

„Így a tágabb családban tudok unokatestvérekről, nagynénik, nagybácsik, akik vagy külföldön vannak/voltak, vagy a környező településekre mentek innen. [...] Hát mindenképp a megélhetés. Gondolom a munka miatt vagy hogy könnyebb munkába bejárni teszem fel I...-ból a buszárat miatt is. Vagy a lakhatás miatt. Mert ugye aki innen elment annak vagy a szülei éltek itt, de már nem élnek vagy mindenképp ez, hogy a munka az, ami elvitte őket.” (25 éves nő)

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

„Szerintem ő családi okok miatt került el, ha jól emlékszem, de lehet, hogy a munka volt, ami a letelején elvitte pestre, de utána már a család.” (21 éves férfi)

„Hát ki hová ment férjhez, vagy ki hová nősült. Valaki messzebb, valaki közelebbi falvakba, városokba. [...] Házasodás volt az ok.” (25 éves nő)

Interjúalanyaink többsége meg tudott nevezni olyan családtagokat, akik bár jelenleg is a faluban rendelkeznek állandó lakóhellyel, de a településen kívül tanulnak és/vagy dolgoznak. Míg a kistelepülések egy részén van legalább egy óvoda vagy általános iskola, addig középiskola vagy felsőfokú oktatási intézmény egyik interjúalanyunk lakóhelyén sincsen. Így az alapfokú végzettség megszerzése után is tanulni akarók kénytelenek másik településre átjárni. Interjúalanyaink és számos családtagjuk életében is jelen voltak olyan életszakaszok, amikor a tanulmányi idő alatt a hétköznapok egy jelentős részét egy másik településen töltik.

„Munka meg az iskola. Tehát volt, aki iskolázni ment el, egyetemre, főiskolára. Itt helyben csak Miskolcon van legközelebb. Meg munka is nem igazán adódik.” (21 éves férfi)

Általánosságban elmondható, hogy lakóhelyeik gazdasági helyzete nem kedvező az álláskereső számára. A nyílt munkaerőpiaci elhelyezkedésre alig van lehetőség ezeken a kistelepüléseken, a családok többsége erősen kötődik a közfoglalkoztatáshoz, mivel más munkalehetőségek hiányában a gazdaságilag aktív emberek számára ez jelentheti a jövedelemszerzés egyik legfőbb bázisát helyben.

Azonban a jobb földrajzi elhelyezkedésű, egy nagyobb városhoz közelebb fekvő falvakban élő fiataloknál szinte általánosan jelen vannak olyan rokonok, akik bár a faluban élnek, de mivel nem elégednek meg a közfoglalkoztatásban elérhető munkavégzéssel és munkajövedelemmel, más településekre járnak át dolgozni vagy más országba. Az iskolába és dolgozni más településre járók között egyaránt vannak olyanok, akik naponta és olyanok is, akik hetente ingáznak a falu és az iskola, illetve a falu és a munkahely között, míg a külföldön munkát vállaló családtagok több hente, havonta, néhány havonta járnak haza.

„A környező falukba innen nem mentek dolgozni, tehát ha mentek, akkor más nagyobb városokba, esetleg külföldi országokba. [...] Édesapám autóbusz vezető, úgyhogy ő mindenhová jár. Édesanyám Ny...-n dolgozik, egy élelmiszerboltban.” (22 éves férfi)

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

„Igen, ismerek olyat. Apa testvérének a férje. Ő rendszeresen Németországban vagy Ausztriában és Németországban dolgozik/dolgozott meg az óta is ingázik. És szerintem ennyi. Tehát van ilyen a családban.” (24 éves nő)

„Hát egyébként Ny... is közel van, ugye nincs olyan messze. Jó a vonatközlekedés, a busz. [...] édesapám bent dolgozik Ny...-en, párom is bent Ny...-en gumigyárban.” (22 éves nő)

Több családban is bevett gyakorlat, hogy a gyerekek más településre járnak át iskolába, így már ekkor megszokják a napi ingázást. Felnőttként pedig ott keresnek munkát, így a napi ingázás az életútjuk jelentős részére jellemzővé válik. Feltételezhetően a kistelepüléseken jóval alacsonyabb ingatlanárak vannak, mint az ingázás célpontjait jelentő nagyobb városokban, ami miatt sokan az ingázó életmód mellett döntenek még akkor is, ha ez a napi időgazdálkodásban veszteséget jelent. A családok egy része saját kistelepülésen lévő ingatlanuk értékesítése esetén sem tudna lakást vásárolni a nagyobb városban. Az értékesebb vidéki házzal rendelkezőknek pedig hiába lenne több esélye a lakásvásárlásra, valószínűleg nagyságban, állapotban jóval kedvezőtlenebb adottságokkal rendelkező ingatlant tudnának megvásárolni a községben eladott házaikért. Mindez csökkentheti az elköltözés motivációját.

Családi együttélési formák, életkörülmények

A fiatalok legtöbbször, több mint kétharmaduk a származási családjával, illetve párja családjával él egy háztartásban. Családtagoktól, rokonoktól külön háztartásban csupán néhány interjúalanyunk él, még a gyermekkel rendelkezőknek is csak a harmada él kizárólag a saját alapított családjával egy háztartásban. Többször is találkoztunk azzal a jelenséggel, hogy a fiatalok az együtt élő párkapcsolatukat valamelyik fél szülői házában kezdik el és a közös gyermeküket, gyermekeiket is itt nevelik. Esetenként nemcsak a szülőkkel és a testvérekkel egy háztartásban nevelik fiatal interjúalanyaink gyermekeiket, hanem a nagyszülőkkel is együtt élve, így három- és négy-nemzedékes együttélési formákkal is találkoztunk.

Mivel az interjúk során rákérdeztünk arra is, hogy mivel foglalkoznak a fiatalok, milyen munkajövedelemmel rendelkeznek, illetve hogyan ítélik meg a saját anyagi helyzetüket, arra a következtetésre jutottunk, hogy az így kialakuló többnemzedékes együttélési formák inkább kényszerek, vagy legalábbis az anyagi korlátok miatti választási alternatívák korlátozottsága miatt alakulnak ki és nem a fiatalok saját elhatározásából.

„Hát hányan lakunk azt se tudom. Hát ugye van édesanyám, édesapám, a férjem, a kislányom, egyik nagymamám és én. Tehát 6-an lakunk itt a házban.

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

Ugye nagymamám, ő már nyugdíjas. Édesapám, hát ő neki, sajnos nincs munkahelye. Ő ilyen, milyen? Rokkantsági? Ő bányász volt egyébként. Utána ugye megszűnt a bánya, őt pedig leszázalékolták vagy nem is tudom, hogy fogalmazzak.” (25 éves nő)

„Hát ugye édesanyám, a párom, a 2 kislányom, édesapám és a testvérem. [...] Megvan a 8 osztályom, azt P...-on végeztem. Középiskolába ugye T...-re. Hát sajnos csak 8 osztályom van, mert 10. osztályt kezdtem és hát terhes lettem, ott kellett hagyni a sulit. Szeretnék visszamenni, de ugye már nem lehet.” (21 éves nő)

„Van kettő kiskorú gyerekem [...] 16 évesen lettem az első kisbabámmal terhes és, amikor teherbe estem így mind a ketten ott hagytuk a középiskolát és ezáltal ugye, hogy nem végeztünk el nagyobb iskolát, így szakmánk sincs. Semmilyen végzettségünk nincs csak a 10 osztályunk, és a párom sem dolgozik csak a közmunkából és ez, ami, nem tudja, ebből nem tudunk teljes normális családot élni, mint az általános emberek mivel nagyon szegények vagyunk és a mindennapokért küzdeni kell.” (25 éves nő)

Ez a fajta együttélési forma, a családtagok közelsége nagy segítséget jelenthet a fiatalok számára. Amennyiben a szülők nem tudják támogatni a fiatalokat az önálló otthonteremtésben, a saját házukba befogadva tudják biztosítani a lakhatásukat. A fiataloknak így nem kell lakástörlesztő részletet vagy albérleti díjat fizetni, ugyanakkor a legtöbb közüzemi díj sem emelkedik meg jelentősen a lakószám növekedésével. A háztartás tagjainak bevételi forrásai is összeadódnak és lehetséges, hogy éppen a fiatalok jövedelme is szükséges a háztartás életszínvonalának fenntartásához. Azokon a településeken, ahol a családok legtöbbször a közfoglalkoztatásból és különböző transzferjövedelmekből él, a legkisebb bevételekre is szükség van az optimális pénzgazdálkodáshoz. Nem csupán a háztartás fenntartásához szükséges anyagi javak, de az energia ráfordítás is összeadódik. A házi munka, a ház körüli teendők is megoszlanak a családtagok között. A kisgyermeket nevelők esetében pedig az egy fedél alatt élő családtagok nagy segítséget jelenthetnek a gyermek gondozásában, nevelésében. Interjúalanyaink úgy értékelik, hogy amíg a gyermek kicsi és folyamatos felügyeletet igényel, addig nagy segítséget jelent, hogy a velük egy háztartásban élő szülők segítségére is folyamatosan számíthatnak.

„Édesanyámmal élek, édesapámmal, testvéremmel és a párommal. Meg a pici, igen. Meg nagymamám. [...] Még azért, tökéletes még itt. Ugye anyáék is segítenek nekünk, ez egy nagy segítség, hogy náluk vagyunk, hogy otthon vagyunk,

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

meg ugye a pici is van, aztán így még jó. Persze aztán majd szeretnék vagy itt A...-on külön menni, vagy máshol, aztán ez majd elvállik, hogy... (22 éves nő)

„Itt ismertem meg a páromat, aztán teherbe estem és összeköltöztünk. Először az édesanyukámhoz, aztán az ő szüleihez. Szüleink, mindkettőnk szülei támogatásával megtartottuk a kisbabánkat és így mi együtt elkezdtuk nevelni és öt évvel később megszületett a másik kislányunk is.” (25 éves nő)

Bár a közös háztartásban élő családtagok nagy támaszt jelenthetnek a fiatalok számára a hétköznapi életük menedzselésében, a mindennapi feladatok elvégzésében és a gyermekek ellátásával, gondozásával kapcsolatos kérdésekben, a különböző korosztályú családtagok gondolkodásában, értékrendszerében, mentalitásában olyan eltérések lehetnek, amelyek a hétköznapiakban számos konfliktus forrásává válhatnak. Mintahogyan a 25 éves édesanya történetéből is megismertük, hogy a szülei mellett a nagymamájával is együtt él, akivel rendszeresen konfliktus alakul ki gyermeknevelési kérdésekben.

„Hát nagymamám rendszeresen beleszól. Például legutóbb itthon volt a bátyám és kérdezte tőlem, hogy elengednék-e Annát, elvinné Szlovákiába. Van egy ilyen dínó park. És mondtam, hogy persze elengedjük. Haza is jött és akkor el is vitte. Későn értek haza. Kilenc órakor a mamám itt toporzékolt, hogy még nincs itthon a gyerek, hogy hol van és hogy lehettem ilyen, hogy elengedem. Rendesen szentbeszédet akart tartani, hogy én hogy lehettem ilyen buta, hogy én elengedem olyan messzire az én egyetlen gyerekeket. Nem értette meg, hogy nem idegennel engedtem el, hanem a nagybátyjával. De elhordott mindezeket.” (25 éves nő)

A gyermekkel nem rendelkező interjúalanyaink körében is jellemzőek a magasabb létszámú háztartások, mivel a testvéreiken és a szüleiken kívül más rokonokkal is együtt élnek, legtöbb esetben a nagyszülőkkel, de a szülők testvérei és a hozzá tartozó személyek (például élettárs, házastárs, gyermek) is jelen vannak a háztartások egy részében. Ezek a háztartások a legkülönfélébb rokoni kapcsolatokból épülnek fel, ugyanakkor nem találkoztunk olyan fiatallal, akik barátokkal vagy egyéb ismerősökkel költöztek volna össze.

„Nagymamámmal élek együtt, keresztapámmal, édesapámmal, és dédnagymamámmal. Ebből a két nagyszülő nyugdíjasok, keresztapám és édesapám a F...-nél dolgozik.” (21 éves férfi)

„Jelenleg egy háztartásban a barátommal élek, illetve a nagymamámmal. A nagymamám ő már nyugdíjas... [...] Szerintem hasonló lehet, talán annyiban

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobill fiatalok

más, hogy mi most egy harmadik generációs családtaggal élünk együtt, tehát talán most az a megszokottabb, hogy inkább elköltöznek a fiatalok teljesen külön lakásba és akkor úgy élnek együtt. Mi ugye azért költöztünk ide, hogy segítsünk nagymamának a háztartással, talán ennyiben különbözik a többi-től.” (24 éves nő)

„Szüleim és a két testvérem, még itt laknak, mind a kettőnek most készül a háza. Illetve tesóm felesége is nálunk lakik az esküvőjük, tavaly nyár óta.” (25 éves nő)

A kutatás nem terjed ki arra, hogy az interjúalanyok mennyire elégedettek a háztartásaik létszámával és összetételével, ugyanakkor feltételezhető, hogy ezekben a többenmzedékes, illetve bonyolultabb családi kapcsolatokból felépülő háztartásokban a családi hatalom és munkamegosztás, továbbá a háztartás pénzgazdálkodása is másképpen alakul, mint ahol a nukleáris család jellemző.

A már saját családot alapított és azzal együtt élő, a származási családtól külön háztartást vezető és a még szülői családban élők között egyaránt találkoztunk olyanokkal, akik inkább pozitívan, illetve olyanokkal is, akik inkább negatívan vélekednek a saját falujuk adottságairól, a helyi életszervezés lehetőségeiről, a település élhetőségéről.

A kiterjesztett, vagyis a nukleáris családon kívül más családtaggal, rokonokkal is együtt élő fiatalok többsége viszont úgy nyilatkozott, hogy ők nem szeretnek a falujukban élni, de nincsen lehetőségük elköltözni. Arra következtethetünk, hogy ezek a többféle rokoni kapcsolatból felépülő háztartások nem feltétlenül önként alakultak ki, hanem valamilyen kényszerek következtében. Ezeknek a kényszereknek egy része, pedig megegyezhet azokkal a tényezők egy halmazával, amelyek akadályozzák azoknak a fiataloknak a településekről való elköltözését, akik nem szeretnek itt élni.

Interjúalanyainkat megkértük arra, hogy nevezzék meg saját háztartásuk anyagi helyzetét, a legtöbben átlagos anyagi helyzetűnek azonosították magukat. Ugyanakkor fontos lehet figyelembe venni, hogy az emberek általában a környezetükhöz viszonyítva tudják a saját életkörülményeiket minősíteni, így a helyi viszonyokhoz mérten nevezték magukat átlagos színvonalon élőknek és nem a magyarországi ösztársadalmi helyzethez képest, amelybe beletartoznak a jobb adottságú, kedvezőbb gazdasági és társadalmi mutatókkal rendelkező települések is. Mindezt jól szemlélteti 21 éves férfi interjúalanyunk, aki úgy érzi, átlag feletti életszínvonal jellemzi a családját, mivel mindegyiküknek van munkája, míg a település lakosságának nagy része a közfoglalkoztatásból él. Sőt, külön nevesíti, hogy áram és víz is van a lakásukban, ami nem minden helyi család otthonára jellemző, így ezeknek a napjaink Magyarországon alapvetőnek tűnő közüzemi szolgáltatásoknak a megléte differenciálja a családok élet- és lakáskörülményeit.

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobill fiatalok

„Átlag feletti. [...] Életszínvonal, hogy van munkahelyünk, aki dolgozik annak. Mert a településnek a nagy része az vagy közmunkán él, vagy munkanélküli segíyen. És megtehetjük azt, hogy van gépjárművünk, mindenkinek saját. Van áram, víz a lakásban, mert sok embernek az sincs. Hát így ennyi, amit tudok mondani.” (21 éves férfi)

„Hasonló, abban hasonló, hogy én is itt ragadtam a saját hibámból. Sajnos. Ő miben más? Abba hogy van szakmám, dolgozom, aránylag elmondhatom azt, hogy haladok az életemmel, vagy is haladunk a családdal az életemben.” (25 éves nő)

„Hát figyelj, én csak annyit tudok neked mondani, hogy azért mert mi egy szegény családból származunk, de a húgom eljutott egyetemre, én találtam magamnak olyan munkalehetőséget, ami egy biztos. [...] Mi nem kallódtunk el, szóval egyikünk sem szült még gyereket, pedig itt vagyunk húszon évesen, nem élünk kirívó életet, hanem a húgom jár egyetemre, én dolgozni járok és kb. ennyiben ki is merül az életünk.” (25 éves nő)

A második és harmadik interjúidézet szemlélteti, hogy ezek a fiatalok úgy látják, hogy saját településükön megkülönböztetett helyzetben vannak, mivel ahhoz a szociális kisebbséghez tartoznak, akiknek van lehetőségük a továbbtanulásra, a képzettség megszerzésére és a megfelelő munkahely megtalálására. Úgy értékelik, hogy mindezek nem természetes jelenségek az ott élő kortársaik számára. Ugyanakkor mindezek meglete ellenére is a településen élnek, annak ellenére, hogy megfogalmazzák az interjúban azt is, hogy nem igazán szeretik a lakóhelyüket és ha lenne rá lehetőségük, akkor szívesen elköltöznének egy jobb adottságokkal rendelkező településre.

Családalapítás és gyermekvállalás

A fiatalok között többen vannak azok, akik rendelkeznek párkapcsolattal, mint akiknek nincsen párja. Ugyanakkor, ha a kapcsolati formák közül külön csoportba soroljuk a házasságot, az élettársi kapcsolatot, az együttélés nélküli párkapcsolatot és az egyedülálló státuszt, akkor azt látjuk, hogy a legtöbb interjúalanyunk az egyedülállóként azonosított magát. Az interjúkból nem derült ki, hogy az egyedülállók miért nem rendelkeznek párkapcsolattal. Elképzelhető az is, hogy bár rendelkeznek partnerkapcsolattal, de ez nem együttélő párkapcsolatot jelent, így a formális családi állapot besorolás szerinti kategorizálást tartották érvényesnek magukra az interjú során, ezért egyedülállónak azonosították magukat, vagy egyszerűen azért nevezték

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobil fiatalok

magukat egyedülállóknak, mert a kapcsolat korai szakaszában tartanak, ismerkednek. A megkérdezett fiatalok között egy fő elvált, özvegy pedig nincsen közöttük.

A gyermekkel rendelkező interjúalanyok legtöbbször egy vagy két gyermek szülője, csupán egy interjúalanyuk van négy gyermeke. A gyermekkel rendelkező interjúalanyok legfeljebb középfokú végzettséggel rendelkeznek, ezen belül is többségben vannak azok, akik csak alacsony végzettségűek. Nemek szerint vizsgálva láthatjuk, hogy a gyermekkel rendelkezők többsége nő. Azt is láthatjuk, hogy a gyermekkel rendelkezők többségére jellemző, hogy családtagjaikra, rokonaikra is immobilitás jellemző, ők sem költöztek el a településről.

Míg a gyermekkel még nem rendelkező fiatalok családjában gyakrabban vannak jelen olyan családtagok, akikre földrajzi mobilitás jellemző. A kutatás nem terjed ki ezeknek a családtagoknak a családalapítási mintáira, de feltételezhetjük, hogy a fiatalkori családalapítási minta is generációkon keresztül öröklődhet. Az interjúkból kiderült, hogy a gyermekek megléte befolyásolja a földrajzi mobilitást is, hiszen számukra különösen fontos az, hogy a szülőkhöz, egyéb családtagokhoz közel legyenek, mivel úgy gondolják gyermekeik ellátásában szükségük van a segítségükre. Többen megfogalmazzák azt is, hogy nem szeretnek a településen élni, szívesen elköltöznének egy jobb adottságokkal, több lehetőséggel rendelkező településre, viszont gyermekeik ellátásában úgy érzik, hogy szükségük van a szülők segítségére is, ezért a közel jövőben nem tervezik, hogy elköltöznének máshová.

„Itt a két kislányom és értük felelős vagyok. Én reggeltől estig talpon vagyok, megyek utánuk, rendezem őket, ha ők ide akarnak menni, akkor megyünk arra. [...] A gyerekek még kicsik és az nekem nagy segítség, hogy anya segít. Csak anya meg apa, akire bármiben számíthatok.” (21 éves nő)

„4 gyermek van, és így ő... nem tudtam azt megtenni, hogy ő... tovább menjek tanulni, és így nem lett végzettségem. [A]z ismerősökre, édesanyámékra, barátaimra számíthatok.” (23 éves férfi)

A már szülővé vált interjúalanyaink, a párkapcsolattal vagy együttélő párkapcsolattal rendelkező és az egyedülálló státuszú fiatalok között egyaránt találunk olyanokat, akik szeretnek a lakóhelyükön élni és olyanokat is, akik inkább a negatívumokat hangsúlyozták a településük bemutatásakor. A mobilitás, az elköltözési tervek realizálódása nagymértékben függhet a gyermek meglététől, hiszen a legtöbbször elképzelhetetlennek tartják a kisgyermekek megfelelő ellátását, gondozását azok nagyszülei nélkül.

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobill fiatalok

Családi kötelmek és immobilitás

A fiatalok legtöbbször a családtagok közül nevezik meg azokat a személyeket, akikre számíthatnak, akikhez problémájuk esetén fordulhatnak. Kis lélekszámú településeken élnek, ahol szinte általános, hogy az ismerősi körük kiterjed a falu teljes lakosságára. Ez azonban nem jelenti minden esetben azt, hogy széles baráti körrel rendelkeznének, vagy sok embertől tudnának segítséget kérni. Szinte minden esetben a család jelenik meg a segítség fő forrásaként az interjúk során. Ezzel összefüggésben a községekben való helyben maradás, az immobilitás okaként is gyakran jelenik meg a család, hiszen a családban rejlő erőforrás legoptimálisabban akkor használható ki, ha a családtagok egymáshoz közel vannak földrajzilag.

„Nem nagyon, csak így a család, a szűkös család. [...] Ő, amiben tud, engem támogat, ami tőle telik, de sajnos ő is közmunkás és így igazából egymást próbáljuk segíteni. Igaz, hogy lelkiekben ott van mellettem, nagyon jó édesanya és sokat köszönhetek neki.” (25 éves nő)

„Azt gondolom, hogy a családban mindenkire. [...] A család miatt. Azt mondanám, hogy a család miatt maradtam B...-on, de elképzelhető, hogy változni fog idővel.” (20 éves férfi)

„Hát a családom. Semmi mást nem tudok mondani már. Ennél jobban kifejezni nem tudom a kérdéset, mert mindegyik ugyanahhoz kapcsolódik. Tehát a családom. Itt van családi ház, itt nőttem fel, kihez menjek? Jó lenne, ha én is beleszülettem volna a Rózsa dombon valami villába, szerintem azt mindenki élménnyel venné, de hát nem így van. Két lábbal kell állni a földön, ez van.” (25 éves nő)

„Hát ugye, mivel anyáék is itt laktak. Ide építkeztek. Tehát itt nőttem fel. Soha sem került szóba az, hogy fogalmam sincs, hogy ők is miért nem gondolták azt, hogy költözzenek ők is városba. Miért volt ez az ötlet, hogy építkezzenek. Tehát sosem merült fel gyerekkoromban sem, hogy mi beköltözzünk B...-ra. Már majd most, hogy anya is már kicsit idősebb. Most szokott szóba jönni, hogy nyugdíjasként, de jó lenne már, ha nem lenne a kert egyéb ilyen dolgok, de tehát mivel én így nőttem fel, így soha nem vágytam el, nem volt az, hogy mi elmenjünk innen. Meg volt itt nekünk minden. Jól éreztük magunkat.” (25 éves nő)

Interjúalanyaink nem csak segítségre számítanak a családtagoktól és főleg a szülőktől, de gyakran megjelenik, hogy ők maguk is felelősséget éreznek a családjukért és ennek kapcsán is főleg a szülőkért, ami miatt nem akarják lakóhelyüket megvál-

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobill fiatalok

toztatni. Többen fogalmaztak úgy, hogy azért sem költöztek el, mert a lakóhelyükhöz köti őket a családjuk. Számukra nem csak az fontos, hogy ők tudjanak segítséget kérni, de felelősséget éreznek azért, hogy a szüleik tőlük is tudjanak segítséget kérni, hogy „visszaadják” mindazt, amit gyermekként kaptak.

„Ameddig tudom, segítem a családomat anyagilag és a házkörül teendőkből, mert van bőven hál’ Istennek, meg amit mondtam, nincs még családom ezért ameddig tudok, addig itt vagyok és segíték.” (25 éves férfi)

„Segítek nekik, amiben tudok. Megadom nekik azt a lehetőséget, azt, módot, amit megadtak ők nekem. Amibe tudok, segítek nekik. Inkább én nem csinállok semmit, valamit meg, de nekik segíték. [...] Hát, azért, mert a környezet is másabb meg az, hogy édesanyámék is itt laknak. (21 éves férfi)

„Hát elsősorban magamat a gyerekeimért tartom felelősnek, a legfontosabbnak, aztán szüleim hát egész jól felelős vagyok miattuk. Az anyukám miatt, mert ő az, aki mindenbe támogat engem és ő az, akiért bármint megtennék. [...] Nagyon szoros kapcsolatban vagyunk egymással, talán ő legjobb barátom is az anyukám egyben. [...] Az édesanyukám is itt van és ő is idősebb már és nem is akarom őt itt hagyni. (25 éves nő)

Vannak olyanok is, akiknél szintén nyomatékosan megjelenik, hogy a család miatt nem költözik el, ugyanakkor azt is erősen érzékeltetik az interjúkban, hogy nem szeretnek itt lenni. Elmondják, hogy nem elégedettek a teleülésük adottságaival, hiányolják azokat a lehetőségeket, amelyekről úgy gondolják, hogy élhetőbbé válna. Ugyanakkor megfogalmazzák azt is, hogy nem akarnak elköltözni, mert sok minden a lakóhelyükhöz köti, s különösen a család, a családi kötelek jelennek meg hangsúlyosan.

„Ehhez a csöves helyhez? Akármilyen csöves is ez a hely, nem tudnám itt hagyni. Már lehet az maga, érted, hogy a megszokás. Az, hogy ebbe nőttem fel, apukám szintén. Még szegény anyukám is, hiába bekerült, ezt a csöves helyet biztos nem hagyná. Az általános iskolai tanulmányoktól kezdve minden itt történt velem. Az első munkahely, barátok, férjem.” (25 éves nő)

„25 éves vagyok, házas, van egy 1 éves kisfiam. [...] Egyrészt jó, mert itt születtem, itt nőttem fel, itt nevelkedtem, itt van, hát a pici családom, sőt ide köt mindenem lényegében, mert máshol nincs is úgy családom. Másrészt meg utálok. És akkor még enyhén fejeztem ki magam. Utálok, mert ő, mert ő, itt nem tudsz megélni, itt nem tudsz ő kibontakozni, nem tudsz olyan dolgokat megtenni, mint pl. egy nagyobb városban.” (25 éves nő)

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobill fiatalok

Összegzés

A fiatalok családtörténetét vizsgálva azt tapasztaltuk, hogy legtöbben rendelkeznek mobil családtaggal, olyan személlyel, aki már elköltözött a származási településéről. Az interjúk szerint az elköltözők a jobb életlehetőségek reményében hagyták el a szülőfalujukat egyes esetekben jobb állásajánlatot kapták, más esetekben pedig egy gazdaságilag fejlettebb, kedvezőbb munkaerőpiaci lehetőségekkel rendelkező települést választottak, ahol jobb esélyeket láttak a jövedelemszerzésre. Az interjúk vizsgálat során kiderült, hogy ezek a családtagok legtöbbször nem a legközelebbi hozzátartozókat jelentik, inkább a rokonság olyan tagjai közül kerülnek ki, mint például a nagyszülők testvérei, a szülők testvérei, unokatestvérek. Így bár megjelennek a családi elbeszélésekben ezeknek a rokonoknak a költöztörténetei, de valószínűleg a szűkebben értelmezett család és annak tagjainak immobilitása erősebb hatást gyakorol a fiatalokra.

Többségben vannak interjúalanyaink között, akiknek legalább az egyik szülő is a jelenlegi falujukban nőtt fel, sőt jellemzően már az anyai és/vagy az apai ágon a nagyszülői generáció is itt élt. Ezeknek a fiataloknak a családjai több nemzedék óta a faluban élnek, ezért feltételezhető, hogy az immobilitás, illetve az azt elősegítő vagy a mobilitást akadályozó tényezők generációkon keresztül öröklődik ezekben a családokban. Ezt erősíti meg az is, hogy a megkérdezett fiatalok hasonló okokból maradtak a lakhelyükön, mint immobilitással jellemezhető családtagjaik. Hangsúlyosan megjelenik a mozgósítható erőforrások hiánya, ami nem csupán a szülőfaluból való elköltözést, de sok esetben a szülői ház elhagyását is akadályozza. Az interjúkban többször visszatérő elem, hogy a jobb adottságú települések kedvezőbb életkezdesi lehetőségeket kínálnak a fiatalok számára, így nemcsak térbeli, de társadalmi mobilitás esélyét is kínálva, ugyanakkor anyagi korlátok miatt nem tudnak kiszakadni azokból a keretből, amelyek már a felmenőiket is a faluban tartották.

Az erőforrások hiánya miatt kialakult beszűkült választási alternatívák mellett ugyanakkor erősen megjelenik az érzelmi kötődés is, ahhoz a faluhoz, amelyben felnőttek és amely nemcsak korlátokat kínál számukra, hanem a faluban élő család védelmi rendszerét. A családi kapcsolatok akkor hasznosíthatók a leginkább számukra, ha könnyen elérhetőek, vagyis földrajzilag közel élnek egymáshoz a családtagok. A legtöbb fiatal interjúalanyunk a családhoz fordul probléma esetén, s különösen a szülők azok, akiktől segítségre számíthatnak. Ugyanakkor interjúalanyaink nem csak segítségre számítanak a családtagoktól, de felelősnek érzik magukat a családjukért, főleg a szülőkért. Többen fogalmaztak úgy, hogy azért sem költöztek el a szülőfalujukból, mert ide köti őket a családjuk és úgy érzik valamilyen formában vissza kell adniuk mindazt, amit gyermekként kaptak.

TEMATIKUS TANULMÁNYOK – Községekben élő immobill fiatalok

Irodalom

- Albert F. – Dávid B. (2012): Az interperszonális kapcsolathálózati struktúra átrendeződése Magyarországon. In: Kovách I. – Dupcsik Cs. – P. Tóth T. – Takács J. (szerk.): Társadalmi integráció a jelenkori Magyarországon. MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont, Szociológiai Intézet Argumentum Kiadó, Budapest, 343–356.
- Bánlaky L. (2001): Családszociológia. Wesley Könyvek, Budapest
- Bertaux, D. – Thomson, P. (1997): Pathways to Social Class. A Qualitative Approach to Social Mobility. Clarendon Press, Oxford
- Bourdieu, P. (1978): A társadalmi egyenlőtlenségek újratermelődése. Gondolat Kiadó, Budapest
- Utasi Á. (1991): Társas kapcsolatok. Gondolat Kiadó, Budapest